

LITTERATUR

Mary C. Boys (editor): *Seeing Judaism Anew. Christianity's Sacred Obligation*. 285 sid. Rowan & Littlefield Publishers, New York 2005.

Denna bok är sammansatt av 21 amerikanska forskares och författares artiklar kring teman som uteslutande rör ämnen i den judisk-kristna dialogen. Behovet av ett nytänkande och en genomgripande omvärdering av judendomen och det judiska folket blev smärtsamt tydligt för den kristna kyrkan efter att Förintelsens ohyggligheter under andra världskriget blivit kända. Denna bearbetning har sedan återspeglats i olika uttalanden och officiella kyrkliga dokument från både den romersk-katolska kyrkan och Kyrkornas världsråd.

I Nordamerika har under de senaste trettio åren en grupp kristna teologer med olika kyrkotillhörighet ägnat studier och forskarmöda åt att från grunden försöka bygga vad man kallar en ny, positiv relation mellan judar och kristna, formad inte bara av tolerans utan av djup respekt och ett ömsesidigt utbyte av andliga värden. För att kunna åstadkomma detta menar man att kristna måste «omvända sig» och ta avstånd från «föraktets teologi» som varit utmärkande för kyrkans undervisning ända från det första århundradet e.Kr.

Genom konferenser och samtal också med judiska forskare har gruppen enats kring ett uttalande om tio punkter som man hoppas skall utgöra ett underlag och en hjälp för kristnas förnyade reflektion över sin tro och sin attityd till det judiska folket. Detta åtagande kallar författarna de kristnas «heliga förpliktelse».

Dessa tio punkter bildar stommen i bokens struktur. Förutom en inledande uppsats och en avslutande del har varje påstående fått stå som rubrik för volymens delar under vilka sedan forskarnas artiklar inordnats.

Den heliga förpliktelsen att ompröva den kristna tron i relation till judendomen och det judiska folket, formulerad i punktform redovisas i inledningen där också alla 21 författarnas namn och data anges. Boken får genom denna uppläggning en tydlig struktur som gör den föredömligt lättöverskådlig och tillgänglig. Forskarna har dessutom vinnlagt sig om att skriva på ett för allmänheten mer lättillgängligt språk, vilket underlättar väsentligt vid läsning av detta annars både svåra och krävande ämne. Boken är skriven för en bred läsekrets och har ett brett anslag också när det gäller problematiken. Det går därför inte att förvänta sig någon djupare pejling i sakfrågorna. Ambitionen har istället varit att ge «ögonblicksbilder» från dialogens aktuella läge. För den som önskar fördjupa sig finns ett antal lästips efter varje kapitel.

Förintelsen blev den ultimata ögonöppnaren för kyrkan. Obarmhärtigt avslöjades nu den avgrunds-

djupa antijudaismen inom kristenheten och pockade på en grundläggande omvärdering i förhållande till det judiska folket. Den kristna antisemitismen bör alltså bytas ut mot den heliga förpliktelsen att på alla nivåer uppvärdera judendomen och skapa en anda av respekt för det judiska folket, dess tro och religion. Det är forskargruppens enhälliga budskap i denna bok där man också menar att arbete för att åstadkomma denna förändring är de kristna teologernas viktigaste uppgift idag.

Den första och mest grundläggande uppvärderingen gäller det gamla förbundet och i boken återfinns flera arbeten på detta tema. I två årtusenden har den kristna kyrkan lärt att det nya förbundet i Jesus Kristus tillintetgjort det judiska Sinaiförbundet. Kyrkan förklarade judarna vara förkastade av Gud på grund av sin olydnad och oförmåga att erkänna Jesus Kristus som Messias. Förbundsloffena och välsignelserna övergick därför till kyrkan som ansågs sig vara det «nya Israel» som ersatt det «gamla» Gudsfolket. Denna ersättningsteologi förklarade att judendomen spelat ut sin roll och att judarna inte behövdes — ja inte ens hade ett existensberättigande.

Nu måste kyrkan erkänna att Guds förbund med det judiska folket har haft och fortfarande äger full kraft, att judendomen är en levande religion som har utvecklats och förändrats sedan Jesu tid. Denna nya inställning får konsekvenser för den kristna förståelsen av frälsningen. Hur ska vi förstå Kristi universella roll i ljuset av den frälsande förbundsrelationen med Gud som judarna står i? Peter C. Phan behandlar detta ämne, utifrån ett katolskt perspektiv och Clark M. Williamson utifrån ett lutherskt.

En annan konsekvens av omvärderingen blir att kristen mission riktad till judar inte längre anses relevant. Philip A. Cunningham och Joann Spillman framhåller i varsin artikel vikten av att befrämja en dialog med judendomen istället för gångna tiders missionerande. I jämförelse med andra religioner är kyrkans relation till synagogan unik.

Ersättningsteologin har framställt Jesus som «kristen» redan från början av sin verksamhet och fientligt inställd till judendomen. Det är en falsk historieskrivning av Jesus från Nasaret som behöver revideras menar Joseph B. Tyson. Kyrkan bör ge en sannare bild av Marias son som föddes och levde som en jude bland judar där han observerade buden, moralen och de hebreiska skrifterna. Tillsammans med sina landsmän deltog han i det fortgående judiska engagemanget att varje dag leva i förbundsrelationen med Gud.

Jesu död och skuldfrågan är ämnen som inte skulle kunna utelämnas i en bok som denna. Joseph B.

Tyson tar upp detta i sin artikel *The Death of Jesus*, även om inget nytt sägs så är det viktigt att det återigen slås fast att det var romarna och Pontius Pilatus som hade det största ansvaret för Jesu avrättning. Den urgamla anklagelsen mot judarna som gudsmördare måste helt överges.

Bokens styrka ligger dels i den klara strukturen i vilken de många olika frågorna och perspektiven behandlats och i författarnas kunskaper. Att man har lyckats göra upp med de äldsta och mest efterhängsna antijudiska tolkningarna i teologin och format kreativa alternativ är berömvärt. Det som särskilt inger respekt är Mary C. Boys självkritiska bedömning av den kristna feminismen, där hon ger förslag på hur man kan undvika antijudiska inslag.

Margaretha Stenhammar

Ulrich Heckel: *Der Segen im Neuen Testament (Wissenschaftliche Untersuchungen zum Neuen Testament 150)*. 431 sid. Mohr Siebeck, Tübingen 2002.

Begreppet välsignelse genomgår för närvarande en kris samtidigt som det tilldrar sig stor uppmärksamhet. Översättningen av den aronitiska välsignelsen i Bibel 2000 vittnar med sina indikativformer om att man upplever själva välsignelsegenren som alltför otidsenlig och otillgänglig för att kunna översättas ordagrant. Å andra sidan är begreppet välsignelse aktuella än någonsin, när det livligt diskuteras vilka som kan välsignas och inte.

Den som inte drar sig för att plöja igenom en grundlärd tysk avhandling (*Habilitationsschrift*), får ämnet belyst både på bredden och på djupet. I första kapitlet presenterar författaren det komplexa begreppet «välsigna» språkligt och innehållsligt och klagör sambandet mellan de båda översättningarna «välsigna» och «tacka», där såväl hebreiskan som grekiskan har ett enda verb. Nästa kapitel, som upptar hälften av boken, analyserar välsignelsebegreppets användning i olika nytestamentliga texter och kontexter. Även välsignelsens roll inom Qumransamfundet och hos de apostoliska fäderna behandlas. För att ge relief åt välsignelsebegreppet tar författaren också upp dess motpol — förbannelsen.

Det i mitt tycke mest klagörande kapitlet, «Segensformeln», går igenom olika genrer som är besläktade med välsignelsen och som lätt förväxlas med denna. Vad är det för skillnad mellan välsignelser å ena sidan och böner, förböner, välgångsönskningar, löften och sakrament å den andra? I detta sammanhang blir det uppenbart inte bara hur språkligt felaktiga utan också teologiskt olyckliga indikativformerna i den aronitiska välsignelsen enligt Bibel 2000 är («Herren välsignar dig ...»). Ett grundläggande

kännetecken på en välsignelse är nämligen den optativa formen («välsigne» eller «må välsigna») i såväl den hebreiska Bibeln som i Septuaginta, vilken utgör en spärr mot magiska föreställningar samtidigt som den värnar om Guds suveränitet. Enligt Heckel är en välsignelse i indikativ inte längre en välsignelse utan snarare ett konstaterande eller en handling av sakramental karaktär, som kännetecknas av just indikativformen. Kort sagt: Bibel 2000 och väl snart även den svenska gudstjänsten håller på att ta bort en sakral handling och ett gudstjänstmoment som inte bara har rötter i Bibelns allra äldsta skikt utan också är bärare av en teologisk rikedom som denna avhandling ger överväldigande exempel på. Man kan undra om den nya översättningen av välsignelsen mer beror på en språklig eller en teologisk förflackning.

Kapitlet «Segensgesten» tar upp relationen mellan ord och kroppsspråk. Intressant är att vårt ord «välsigna» går tillbaka på latinets *signare*, nämligen i betydelse «göra korssets tecken». Handpåläggningen i samband med välsignelsen är föremål för en särskilt utförlig behandling.

I ett avslutande kapitel ger författaren — förutom en sammanfattning av undersökningens olika aspekter — pastorala råd rörande välsignelsehandlingar i dag. Han berör exempelvis frågan med vilken rätt kyrkan tagit över den aronitiska välsignelsen, vilken ursprungligen gällde Israels folk. Kyrkohistoriskt intressant är att denna välsignelse först i samband med reformationen på Luthers rekommendation blev en självklar del av den kristna gudstjänstordningen. Den får dock först på 1800-talet en monopolställning, men då efter en antijudiskt färgad debatt beträffande det lämpliga i att en evangelisk församling ställer sig under samma välsignelseord som det judiska folket (s. 358). Författaren berör också vad han kallar «Realbenediktionen», dvs. välsignelser av byggnader och föremål. Med anledning av att sådana blivit allt vanligare, höjer författaren ett varnande finger och avråder från att välsigna annat än människor, eftersom välsignelsen förutsätter en mottagare som kan ta emot den i tro.

Även om fokus för avhandlingen är välsignelsen i Nya testamentet, är det givetvis nödvändigt att välsignelsens ursprung i Gamla testamentet och judendomen exponeras. Även i detta avseende är författaren imponerande grundlig. Icke desto mindre efterlyser jag en djupare medvetenhet om den antinomistiska och antijudiska läsning av Paulus som kännetecknat framför allt protestantisk teologi, och som alltmer ifrågasatts under de senaste decennierna. Denna brist blir särskilt märkbar i den synnerligen utförliga behandlingen av Abrahamsvälsignelsen, vilken utgör en grundpelare i Pauli teologi. Framställningen kännetecknas av en traditionell kombination av antitetisk